

LEGISLATÍVA OCHRANY PRÍRODY A JEJ VPLYV NA VÝVOJ ZDRAVOTNÉHO STAVU A EKOLOGICKEJ STABILITY PORASTOV PO VETERNEJ KALAMITE ALŽBETA U LESOV SR, Š. P.

Ctibor Határ • Jozef Spevár • Ľuboslav Mika

LESY SR, štátny podnik spravujú lesné pozemky a iný lesný majetok vo vlastníctve štátu v súlade so zákonom o lesoch a ostatnými súvisiacimi právnymi predpismi.

Podľa zákona je správca pozemkov o. i. povinný:

- odborne hospodáriť v lesoch trvalo udržateľným spôsobom,
- zachovávať, zveľaďovať a chrániť lesy ako zložky životného prostredia a prírodného bohatstva krajiny na plnenie ich nenahraditeľných funkcií,
- zabezpečovať diferencované, odborné a trvalo udržateľné hospodárenie v lesoch...

Podľa zriaďovacej listiny sú LESY SR, š. p., o. i. povinné:

- Spravovať lesný a iný majetok vo vlastníctve štátu.
- Zakladať, obnovovať, pestovať a chrániť lesné porasty v súlade s PSL v záujme zachovania a zveľaďovania lesov a zabezpečenia ich produkčných a verejnoprospešných funkcií.
- Zachovávať genofond lesných drevín a zabezpečovať geneticky kvalitný reprodukčný materiál pre obnovu lesných porastov.
- Zabezpečovať hygienu lesných porastov, vykonávať ochranné opatrenia pri mimoriadnych udalostiach.
- Vykonávať lesnú ťažbu v súlade s platnou legislatívou.
- Zabezpečovať zákonom stanovené úlohy pri tvorbe a ochrane životného prostredia.
- Zabezpečovať ostatné úlohy, ktoré vyplývajú pre štátny podnik zo správy lesného majetku, zo zákona o lesoch, zákona o hospodárení v lesoch a štátnej správe lesného hospodárstva a ostatných predpisov, ktoré sa týkajú lesného fondu, jeho ochrany a využívania.

Cieľom LESOV SR, štátny podnik, v zmysle zákona o štátnom podniku a zákona o lesoch je trvalo udržateľný rozvoj obhospodarovaných lesov, ktorý vytvorí základ pre zachovanie prírody, uspokojovanie potrieb spoločnosti a optimálne ekonomické zhodnocovanie lesného majetku štátu.

Tento zámer sa z dôvodu posilňovania pozície „modernej“ ochrany prírody, čím ďalej tým ťažšie darí naplňať... K najväčším zmenám v novodobom chápaní ochrany prírody došlo po nadobudnutí účinnosti zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny (ďalej len „zákon o ochrane prírody“). Nejasnosť, nejednoznačnosť zákona, ktorý umožňuje subjektívny výklad začali využívať mimovládne ochranárske zoskupenia na presadzovanie svojich nových ideologických filozofií – bezzásahu, bez ohľadu na konečný dôsledok. T. j. bez ohľadu na to, či sú vytvorené predpoklady na to, aby sa územie vyvíjalo bez zásahu človeka, či je územie spôsobilé autoregulácie, autoreprodukcie a či takýto prístup nehrozí predmet ochrany prírody, alebo či dokonca nespôsobí jeho zánik. Svojim intenzívnym nátlakom následne dosiahli aj u orgánov štátnej správy životného prostredia, že postupne upúšťajú i oni od odborného prístupu (vyžadovanie odborného zdôvodnenia) a svoje rozhodnutia podriaďujú a prispôsobujú postupne jednofarebnej ideológii bezzásahu, resp. maximalizácii obmedzenia dovedy uplatňovaných (a dovedy pre ochranu neškodných) postupov.

Sú popierané všetky (nesporne úspešné a efektívne) postupy lesníckeho manažmentu, a naopak bezzásah je presadzovaný ako najvhodnejší, všeriešiaci fenomén. K ústupu od tejto filozofie nedochádza aj napriek vyslovene negatívne dosiahnutým výsledkom hlavne na územiach nelesných biotopov (na nelesných biotopoch sa chybná starostlivosť prejaví vzhľadom na neporovnateľne kratší rastový proces do niekoľkých rokov). Je zarážajúce, že nikto doposiaľ za to nebol vzatý na zodpovednosť, ale čo je ešte horšie, nepoučili sme sa ani na chybách tých, čo ich spôsobili.

V prípade lesných biotopov je priebeh postupného zhoršovania zdravotného stavu a ekologickej stability v porovnaní s nelesnými biotopmi pomalší, ale o to nezvratnejší, resp. ťažšie napravitel'ný.

Významný vplyv na celkové zhoršenie zdravotného stavu lesov mala vetrová a následne podkôrníková kalamita z novembra 2004. Tá totižto vznikla v najnevhodnejšom možnom čase, **kedy sa začínali formovať a presadzovať nové filozofické ideí ochrany prírody veľmi intenzívne a nekompromisne.** Orgány štátnej správy vďaka nevyriešenej filozofii neboli schopné adekvátne zareagovať na tak mimoriadnu situáciu, ako bola vetrová kalamita v 2004. Výsledný efekt nemusel byť až taký dramatický, keby bola spoločnosť pripravená prijímať lesníkmi overené a efektívne okamžité riešenia (ako tomu bolo napr. počas kalamity Osrblie v roku 1996). Na rozdiel od kalamity na Osrblí, sa ochrana poškodených lesov po kalamite Alžbeta realizovala v médiách v úzkej súčinnosti s rôznymi nátlakovými akciami environmentálnych aktivistov. Obštrukciami v správnych konaniach, ktorými mali byť vydávané súhlasy na menežmentové zasahovanie v chránených územiach (zdôrazňujeme, že v drvivej väčšine išlo o územia s nižším ako 5. stupňom ochrany prírody) sme prišli o vzácny čas, kedy bolo ešte možné kalamitu „dostať pod kontrolu“ a tak sme umožnili podkôrnemu hmyzu nekontrolovane sa šíriť aj do kalamitou nezasiahnutých území.

A tak sa stalo, že do dnes nebolo LESOM SR, štátny podnik umožnené sanovať kalamitu (následky kalamity z 2004) na ploche s približne 442 800 m³ kalamitnej hmoty. 42 400 m³ z titulu nepovolenia zásahov do biotopov NATURA 2000, ako aj biotopov národného významu a v prípade 400 400 m³ nebolo možné kalamitu sanovať z dôvodu neumožneného sprístupnenia lokalít. Len pripomíname že sa jednalo výlučne o územia s nižším ako 5. stupňom ochrany. To znamená že na týchto územiach okrem iného nebolo umožnené realizovať aj revitalizáciu lesov, zlepšiť ich zdravotný stav, ako aj ekologickú stabilitu území. Navyše nebolo LESOM SR, štátny podnik umožnené sanovať kalamitu o objeme približne 180 400 m³ v 5. stupni ochrany prírody. I napriek povinnosti vyplývajúcej z § 28 ods. 3 zákona o lesoch: „*Opatrenia na zabránenie šírenia a premnoženia škodcov z chránených území s piatym stupňom ochrany, v ktorých nebola povolená výnimka orgánu štátnej správy ochrany prírody a krajiny na vykonanie náhodnej ťažby, zabezpečí v ochranných pásmach území s piatym stupňom ochrany organizácia ochrany prírody a krajiny...*“ musel tieto práce zabezpečiť správca pozemkov, nakoľko si ŠOP SR nespĺnila svoju zákonnú povinnosť.

Ak aj boli vydané nejaké súhlasy (napr. na sprístupnenie kalamitných území), tak väčšinou to bolo po agro-technickom termíne, resp. keď už bola kalamitná situácia úplne iná, ako v čase podávania žiadosti.

Bolo tomu tak napríklad v prípade žiadosti LESOV SR, š. p., OZ L. Hrádok, ktoré 17. 3. 2011 požiadali orgán ochrany prírody na povolenie výnimiek a vydanie súhlasu na aplikáciu chemických prípravkov na ochranu sadeníc (bodovú aplikáciu) proti lykokazovi sadenicovému a tvrdoňovi smrekovému. Povolujúce rozhodnutie bolo vydané 25. 1. 2013 t. j. vyše rok po v žiadosti deklarovanom termíne ukončenia prác (30. 9. 2011).

Iným príkladom je snaha o sprístupnenie neprístupných kalamitných plôch v NAPANT-e, kde z pôvodne potrebných 70 lesných ciest bolo k dnešnému dňu povolených 12 lesných ciest, z ktorých budú pravdepodobne postavené len 2 cesty, cesty ktorých výstavba má ešte nejaké opodstatnenie...

Na výsledný efekt správnych konaní mali a majú rozhodujúci vplyv subjekty (mimovládne organizácie), ktoré nenesú za výsledný efekt nijakú zodpovednosť. Na druhej strane, užívatelia pozemkov sa musia podriaďovať takémuto postupu napriek tomu že, z donútenia vlastne porušujú § 5 ods. 5 zákona o ochrane prírody: „*užívateľ pozemku je povinný pri jeho bežnom obhospodarovaní zabezpečiť priaznivý stav časti krajiny*“.

Na vytváranie „bezzásahových území“ v nižších ako 5. stupni ochrany prírody s obľubou ochrana prírody využíva územia NATURA 2000 ako argument na nezasahovanie. Na jednej strane formálne konštatujú, že územia NATURA 2000 nie sú bezzásahové, o čom svedčí fakt, že len malej časti území NATURA 2000 bol priradený 5. stupeň ochrany prírody. Na druhej strane systematicky presadzujú obmedzenia, ktoré presahujú rámce stupňov ochrany prírody pridelené jednotlivým územiám NATURA 2000.

A tak sa stáva, že lesné menežmentové postupy, prostredníctvom ktorých boli lesy udržiavané v takom stave, že vzhľadom na európske pomery máme jednu z najrozsiahlejších sústav NATURA 2000, sú „považované za činnosti, ktoré *nesúvisia* so starostlivosťou o ochránené územia a *preto je ich potrebné podrobiť posudzovaniu vplyvu na územia NATURA 2000 podľa § 28 zákona o ochrane prírody (čl. 6 ods. 3. Smernice rady 92/43/EHS z 21. 5. 1992 o ochrane prirodzených biotopov, voľne žijúcich živočíchov a rastlín* – ďalej len smernica o biotopoch).

Ďalším príkladom „predimenzovaného“ a neobjektívneho prístupu je považovanie lesníckych činností za činnosti, ktoré „sú vedené s úmyslom“ *úmyselne zraňovať alebo usmrcovať živočíchov v ich prirodzenom areáli, úmyselne ich rušiť, ...* podľa § 35 zákona o ochrane prírody (čl. 12 smernice o biotopoch). O tom, že žiadna lesnícka činnosť nie je vedená úmyslom poškodzovať prírodu netreba zrejme ani diskutovať. Samotní zákonodarcovia EÚ výrazom „úmyselne“ deklarovali, že ich zámer nie je ochromiť fungovanie štátov EÚ tým, že „zakážu“ všetko, čo hoci aj teoreticky môže mať za dôsledok poškodenie predmetu ochrany, ale iba tie aktivity, ktoré nie

sú pre dané územie typické, udržiavcie, resp. rutinne vykonávané pred a počas vyhlasovania území NATURA 2000. Napr. aj pri automobilovej doprave môže dôjsť k neúmyselnému usmrteniu chráneného živočícha (a aj k nemu dochádza) a napriek tomu, nikoho nenapadlo podmieniť používanie áut dôslednému posúdeniu dopadu na životné prostredie, prípadne podmieniť jeho používanie vydaním nejakých výnimiek, alebo súhlasov.

Keď vezmeme do úvahy, že 60,74 % plochy lesných porastov v správe LESOV SR, štátny podnik sa nachádza v niektorej z kategórií chránených území, (z toho 26,2 % v územiach európskeho významu a 45,2 % v chránených vtáčích územiach), tak veľmi rýchlo pochopíme, že tak urbanizovaná krajina ako je Slovensko, musí mať veľmi zodpovedne nastavený systém ochrany prírody, aby sme nepremyslenými krokmi nemrhali jedinou obnoviteľnou surovinou, ktorou disponujeme, prípadne zhoršili stav prírody a to všetko v rozpore s kritériami trvalej udržateľnosti. Pripomíname že ochranu prírody, resp. území NATURA 2000 je možné realizovať aj s nižšími nákladmi a nižšími stratami na výnosoch ako je tomu dnes. Prečo tomu tak nie je, hlavne vo väzbe na nepriaznivú ekonomickú situáciu a pretrvávajúcu krízu, je skutočne zarážajúce.

Na záver zdôrazňujeme a sme si vedomí toho, že je stále ešte čo zlepšovať v lesníckom menežmente a máme záujem systém starostlivosti o lesy neustále zlepšovať. Na druhej strane, očakávame skutočne odbornú (nie ideologickú) diskusiu, ako nastaviť pravidlá starostlivosti o lesy v chránených územiach v intenciách trvalej udržateľnosti.

Bohužiaľ, dnes je riešenie problému (odstránenie prekážok riešenia) ako zabezpečiť starostlivosť lesov na strane ochrany prírody. Sektor lesníctva má v tom dlhodobé praktické skúsenosti. Chyba je v tom, že moderná ochrana prírody nemá záujem využívať pozitívne skúsenosti svojich predchodcov lesníkov a ďalej ich rozvíjať, ale si izolovane formuje vlastné ideové postupy bez záujmu riešenia okrem environmentálnej oblasti aj sociálne a ekonomické aspekty využitia krajiny, čo bolo pôvodným poslaním lesníctva.

Ing. Ctibor Határ, Ing. Jozef Spevár, Ing. Ľuboslav Mika

LESY Slovenskej republiky, š. p., Nám. SNP 8, SK – 975 66 Banská Bystrica, e-mail: Jozef.Spevar@lesy.sk; mika@lesy.sk